

Skulptorius Kazys Ulianskis ir jo kūrybinis palikimas Panevėžio krašte

Skulptorius Kazys Ulianskis priklauso pirmųjų Lietuvių dailės draugijos parodų organizatorių ir dalyvių kartai. Ta karta – tai Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Antanas Žmuidzinavičius, Petras Kalpokas, Petras Rimša ir kt. Apie minėtus dailininkus informacijos daug, tačiau likimas lėmė, kad Kazio Ulianskio gyvenimas ir kūryba liko šešėlyje. Gal tik pastaraisiais metais pradėjus masiškai lankyti Burbiškio dvarą, garsųjį liūtų tiltą, paminklus Vytautui Didžiajam, Adomui Mickevičiui sužinoma, kad jų autorius Kazys Ulianskis.

Būsimasis skulptorius gimė 1877 m. rugpjūčio 7 d. Nečionyse (Pasvalio r.). Jo gimimo datą, remdamasis archyviniais šaltiniais, patikslino Vladas Gasiūnas. Iki šiol buvo nurodoma, kad K. Ulianskis gimė 1878 m. Baravikynės k. (Pasvalio r.). Beje, Nečionių kaimą savo laiškuose mini ir pats dailininkas.

Kazys buvo neturtingų valstiečių vaikas. Jo tėvai neturėjo galimybės leisti sūnaus į mokslus. Neaišku, kaip būtų susiklostęs jo likimas, jei ne Gabrielė Petkevičaitė-Bitė. Pasiremkiame amžininkų liudijimu. Kazio bendramokslis Petras Rimša prisimena: *„Kazimieras Ulianskis – tai Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atkastas talentas, mažaraštis vaikas, vienas iš tokių neturtingų, bet gabių jaunuolių, kuriems remti rašytojos demokratės iniciatyva 1894 metais įsikūrė „Žiburėlio“ draugija.(...) Dar piemenaudamas Kaziukas pasižymėjo drožyba. Jam labai vykdavę drožinėti lazdas, išpuošti skulptūriniais gyvulių paveikslais bei ornamentais, o tai pat išpiaustyti šventųjų statulėles ir kančias. Jisai tiek jų pridirdavęs, jog motina tuos „niekelius“ nešiodavusi į prekyvietę ir už kapeikas pardavinėdavusi. Jais ir susidomėjusi G. Petkevičaitė-Bitė. Jos rūpesčiu, K. Ulianskis gavęs pašalpą iš Pasvalio (Joniškėlio – P. J.) Karpių ir išvykęs dailės mokytis į Varšuvą. Buvę susitarta, kad išsimokslinęs gautą pašalpą palengva gražinsiąs jau „Žiburėliui“, kitiems moksleiviams šelpti“. J. Būtėnas nurodo, kad K. Ulianskis iš „Žiburėlio“ gavo 1936 rublių 81 kapeikos pašalpą. „Žiburėlio“ remiamas Kazys atvyko į Varšuvą ir įstojo į Piešimo mokyklą. Kartu jis lankė Ipolito Marčevskio (Hipolit Marczewski) dirbtuvę. Varšuvoje jis susipažino su daile studijuojančiais Aleksandru Paliukaičiu, Antanu Žmuidzinavičiumi ir Petru Rimša. Vėl pacituokime P. Rimšos pasakojimą: *„K. Ulianskis Varšuvoje buvo artimiausias mano draugas. Mudu buvome neišskiriami ypač gal todėl, kad abu jungė bendras studijuojamas dalykas – skulptūra, na ir išsilavinimo lygis, nes ir jis buvo neišmiklinto proto, ir, žinoma,**

negalėjome lygintis nei su A. Žmuidzinavičiumi, nei su Varšuvoje gyvenusiu jaunu dailininku Aleksandru Paliukaičiu". Varšuvoje K. Ulianskį globojo mūsų kraštiečiai: iš Rodų kilęs dailininkas Romanas Švoinickis-Alekna (1845-1915) ir Nevėžninkuose gimusi ginekologė Teresė Ciškevičienė (1848-1921). „*Ciškevičienė, tur būt, irgi atjausdama mudvieju skurdžių buitį, mane su Ulianskiu dažnai kviesdavosi, vaišindavo arbata ir išeinant dar apdovanodavo sausainių bei kitų skanėstų paketais*“, – prisimena skulptorius Petras Rimša.

1902 m. K. Ulianskis įstojo į Krokuvos dailės akademiją. Draugystė su P. Rimša nenutrūko. „*Mudu ryšius palaikėme laiškeliais. Kazimieras man vos suregzdavo keletą sakinių, kuriuos sunku būdavo paskaityti. Jis taip blogai rašė, jog net adresus užrašyti prašydavo kitų. Pasidresiravęs po kurio laiko ėmė lyg kiek padoriau su raštu susidoroti, tačiau pakenčiamai rašyti, rodos, niekuomet neišmoko. O tuo tarpu turėjo ryškų talentą lipdyti*“, – pasakoja P. Rimša.

Krokuvoje K. Ulianskis daug dirbo, lavinosi, dalyvavo akademijos konkursuose, priklausė 1904 m. įsteigtai lietuvių studentų draugijai „Rūta“, kurios tikslas buvo ugdyti lietuvišką kultūrą ir su ja supažindinti lenkų visuomenę. Draugijos įkūrėjai buvo: Krokuvos dailės akademijoje studijavę A. Varnas, A. Staneika, K. Ulianskis, I. Šlapelis ir Krokuvos universiteto studentai J. Herbačiauskas, S. Kymantaitė (vėliau Čiurlionienė). „Rūtos“ susirinkimuose diskutuota aktualiais lietuvių literatūros ir meno klausimais, aimanuota dėl sunkių studijuojančio lietuvių jaunimo ir apskritai kultūrinio darbo sąlygų, apgailestauta, kad nėra negausių lietuvių inteligentų glaudesnio ryšio. Tokių pokalbių metu ir gimė mintis įkurti platesnę kultūrinę-meninę organizaciją, kuri sujungtų išblaškytus po pasaulį lietuvių dailininkus, remtų ir skatintų jų studijas bei kūrybinį darbą. Tai atvedė į Lietuvių dailės parodų organizavimą.

Akademijoje K. Ulianskis lankė profesoriaus K. Liaščkos (1865-1956) studiją.

G. Petkevičaitė-Bitė 1903 m. gegužės 30 d. laiške iš Varšuvos P. Višinskiui rašė, kad K. Ulianskis daro A. Baranausko ir V. Kudirkos biustus.

Iš 1907 m. „Vilniaus žiniose“ spausdintos žinutės matyti, kad akademijos konkursuose K. Ulianskis pelnydavo prizus: 1904 m. gavo bronzos medalį už gamtos studiją, 1905 m. – sidabro medalį irgi už gamtos studiją, o 1906 m. – sidabro medalį ir piniginę premiją už kompozicijas „Vaikas metantis akmenį“ ir „Gailestingas samarietis“. Jo meistriškai išdrožtą lazda „Velnius ir žydas“ įsigijo net tautinis Krokuvos lenkų muziejus.

Baigęs Krokuvos dailės akademiją, K. Ulianskis grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Panevėžyje. Čia jis vertėsi įvairiais užsakymais, dalyvavo lietuvių dailės parodose. 1906 m. skulptorius P. Rimša „Vilniaus žiniose“ paskelbė Krokuvos studentų idėją steigti dailės draugiją ir Vilniuje atidaryti lietuvių dailės parodą. Jį entuziastingai palaikė A. Žmuidzinavičius, A. Jaroševičius, M. K. Čiurlionis. 1907 m. sausio 9 (senuoju stiliumi 1906 m. gruodžio 27 d.) Vilniuje A. Vileišio name buvo atidaryta pirmoji lietuvių dailės paroda. K. Ulianskis joje nedalyvavo. Antroje lietuvių dailės parodoje, vykusioje 1908 m., jis eksponavo „Vaiką su šuniuku“, „Moters galvelę“, „I. Goškevičiaus portretą“. Tiesa, parodos kataloge K. Ulianskio pavardės nėra, bet jo dalyvavimą mini A. Žmuidzinavičius. Trečiojoje lietuvių dailės parodoje jis eksponavo du portretus ir Povilo Višinskio paminklo projektą. Šioje parodoje eksponuotas „Vyro portretas“ pasižymi dramatiška nuotaika, vidiniu susikaupimu.

Talentingo menininko gyvenimas susiklostė tragiškai. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui 1914 m. skulptorius Kazys Ulianskis buvo mobilizuotas į Rusijos kariuomenę ir žuvo Rytprūsiuose.

Kauno M. K. Čiurlionio muziejuje yra vienintelis K. Ulianskio darbas – skulptūra „Mąstytojas“. Daugiausia skulptoriaus darbų išliko Burbiškio dvare. Čia dvarininko Mykolo Bažensko (1878-1914) užsakymu jis sukūrė Vytauto Didžiojo, poeto Adomo Mickevičiaus, Dievo Motinos paminklus, liūtų skulptūras. Neiškilo undinės, velniuko skulptūros, Baženskių šeimos biustai. Paminklas Vytautui Didžiajam – pirmas Lietuvoje, pastatytas 1911 m. Kunigaikštis pavaizduotas visu ūgiu su šarvais ant krūtinės ir kalaviju prie šono. Dešine ranka jis laiko skeptrą, ant galvos karūna su kryželiu. Skulptūra pastatyta ant neobarokinio postamento.

Naujamiesčio kapinėse stovi Angelo skulptūra 1905-1907 m. revoliucijos aukoms atminti. Šis neobarokinis paminklas gana eklektiškas, bet jame K. Ulianskis stengėsi įkūnyti simboliškai išreikštos kovos prieš carizmą idėją. Caro patvaldystę simbolizuojantis žaltys pamintas angelo. Angelo rankose vainikas, išreiškiantis pagarbą žuvusiesiems, ir keturi balandžiai, žuvusiųjų sielos. Prie kojų – inkaras, kryžius, tikėjimo ir vilties simboliai, o kirvis – tauta, kuri nukirs žalčiui galvą. Angelas, energingai iškėlęs galvą, tarsi šaukia kovoti.

Panevėžyje, Švento Petro ir Povilo bažnyčioje, yra kunigo Mykolo Chodorovičiaus biustas. Šis K. Ulianskio kūrinys gana sudėtingos kompozicijos. Biustas pastatytas ant kelių dalių postamento, kurį sudaro paguldyta knyga, dvi kolonos, laikančios knygą, ir laiptuotos formos

memorialinė lenta. Šonus rėmina kryželiai. Kompozicija frontali, statiška, simetriška, proporcijos taisyklingos. Formos iškaltos tvirtai, akademinio tikslumu.

Literatūra

1. Būtėnas J. Gyvenusi kitiems. Apybraiža apie Feliciją Bortkevičienę. – K. – 1993. – P.13, 75.
2. XX amžiaus lietuvių dailės istorija. 1900 – 1940. – T.1. – V. – 1982. – P.15, 26, 26, 38, 40, 42, 182, 193.
3. Gasiūnas V. Skulptorius Kazys Ulianskis // Lietuvos dailės muziejus. – Kn.1. – V. – 1996. – P.204–206.
4. Jasaitis J. Gabrielė Petkevičaitė – Bitė. – V. – 1972. – P.63, 96.
5. Juknevičius P. Burbiškio parke // Tėvynė. – 1984 10 13.
6. Juknevičius P. Gydytoja iš Nevėžninkų // Tėvynė. – 200 05 03; –Tas pat // Panevėžio rytas. – 200 10 01.
7. Juknevičius P. Kazimieras Ulianskis ir jo skulptūros (1878 – 1914) // Senvagė. – 1991. – Nr.4. – P.9–10.
8. Juknevičius P. Skulptorius Kazys Ulianskis ir jo kūrybinis palikimas Panevėžio krašte // Kūrėjai iš Panevėžio krašto. Konferencijos, skirtos Tarptautinei turizmo dienai, pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2004. – P.3–4.
9. Juknevičius P. Skulptorius Kazys Ulianskis ir jo kūrybinis palikimas Panevėžio krašte // Tėvynė. – 2004 11 10.
10. Juknevičius P. 1905-1907 metų revoliucijos aukų kapai Naujamiestyje // Krašto paveldas – 2. Konferencijos, skirtos Tarptautinei paminklų apsaugos dienai, pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2002. – P.6–7. – Tas pat: Tėvynė. – 2002 06 12.
11. Kazimieras Ulianskis // Aukštaičių dailininkų tapybos ir skulptūros paroda. – Panevėžys. – 1995. – P.32.
12. Kazlauskas A. Ištvėmės ir pareigos simbolis // Darbas. – 1990 12 23.
13. Kazlauskas A. Nuėjęs trumpą, ryškų kelią // Darbas. – 1983 07 16.
14. Laščka (Laszcka) Konstantinas // Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.6. – V. – 1980. – P.368.
15. Martinionis A. Dar kartą apie K.Ulianskį // Darbas. – 1988 09 04.
16. Martinionis A. Kas paminklo autorius? Jis žinomas // Literatūra ir menas. – 1985 04 13.
17. Martinionis A. Talentas iš bežemio gryčios // Kardas. – 1992. – Nr.3. – P.16–17.
18. Merkelis B. Užmirštas parkas ir skulptorius K. Ulianskis // Komunizmo aušra. – 1964 12 29.
19. Petkevičaitė-Bitė G. Raštai. – T.6. – V. – 1968. – P.57, 65, 66.
20. Petravičius J.[P.Juknevičius] // Prieš 80 metų // Tėvynė – 1986 09 18.
21. Petrėnas J. [P.Juknevičius] // Burbiškio parkas // Tėvynė – 1985 03 07.
22. Prascevičius E. Atkurkime Burbiškio parko vertybes // Mūsų kraštas. – 1989 04 25.
23. Prascevičius E. Burbiškio dvaro meno vertybės, archyvas ir biblioteka // Muziejai ir paminklai. – V. – 1999. – P.1–10.
24. Prascevičius E. Burbiškio parkas // Komunizmo aušra. – 1986 05 07.
25. Prascevičius E. Burbiškio dvaro skulptūros / Lankstukas. Spaudai parengė P. Juknevičius. – Panevėžys. – 1998.
26. Prascevičius E. Trys bronzinės skulptūros iš Paryžiaus // Mūsų kraštas. – 1997 02 01; 08.
27. Rimantas J. Petras Rimša pasakoja. – V. – 1964. – P.49, 50, 51, 53, 56, 144.
28. Sadauskas S. Burbiškio skulptūrų autorius // Komunizmo aušra. – 1978 11 15.
29. Tauras A. Parkas, kurį būtina išsaugoti // Mūsų gamta. – 1970. – Nr.3. – P.14.
30. Ulianskas, Ulianskis Kazys // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.3. – V. – 1971. – P.599.
31. Umbrasas J., Kiunčiuvienė E. Lietuvių dailininkų organizacijos 1900 – 1940. – V. – 1980. – P.7, 212, 213.
32. Žmuidzinavičius A. Paletė ir gyvenimas. – V. – 1960. – P.135.